ջանին մէջ, պահելու ազգային նկարագիրը, լեզուն, առաքինութիւնները, որոնք Հայ Ազգին գոյութիւնը կը կազմեն։ Աշխատակցիլ Ձեզի հետ։ Այս է իրական պատկերացումը Ֆրանսացիի մը՝ որ պէտք է ունենայ երբ ստանձնած է Հայ Վարժարանի Մատակարարութեան Նախագահութիւնը։

Սիրելի Նախարար,

Շնորհակալ եմ ջերմապէս որ եկաք այսօր հոս բերելու խրախոյս եւ հովանաւորութիւն՝ որ Ֆրանսան միշտ տուած է Հայ Ազգին։

Ակնառու ակադեմականներ, Գրասենեակի եւ Երեսփոխան անդամներ, Խորհուրդի նախկին նախարարներ, ինչպէս Պր. Պարթու, ինչպէս մեր սիրելի Լէյկ, ուր հոս կ'ողջունեմ Տիկին Լէյկ։ Այս օրերուս եկան բերելու իրենց խրախոյսը մարտիրոս ժողովուրդի մը՝ որ հակառակ իր տառապանքներուն, հակառակ իր զրկումներուն եւ հալածանքներուն որոնց ենթարկուեցաւ, չդադրեցաւ սիրել մեր երկիրը եւ եղաւ դարերու ընթացքին, ամէնէն աւելի անձնուէր ռահվիրաներէն ֆրանսական մշակոյթին Արեւելքի մէջ։

1846ին չէ՞ր որ Վենետիկի Մխիթարեանները, խնդրեցին Ֆրանսայի թագաւոր Լուի Ֆիլիպէն, Փարիզ փոխադրել Փատուայի իրենց վարժարանը Սամուէլ Մուրատեան։ Իսկ 1870ին, Փարիզի անմիջական դրաւումով Տեսչութիւնը խնդրեց Կառավարութենէն, փոխադրելու իրենց վարժարանը Վենետիկ, վերադառնալու յոյսով։

Հարկ եղաւ սպասել 60 տարիներ, ու հետաքրքիր զուգադիպութեամբ դպրոցը, Սեւրի իր միջավայրին մէջ, գետեղուած է բոլորովին մօտիկ հոն՝ ուր Նափոլէոն Ա. Սէն-Քլուի դղեակին մէջ, 17 Օգոստոս 1810ին կը ստորագրէր հրովարտակը ի նպաստ Մխիթարեաններուն։ Հոն է որ այսուհետեւ, Հայկական ճեմարանի հսկողութեան տակ, կը շարունակէ իր պաշտօնը ուսման եւ կրթութեան։

Կրթութիւն ըսի. դուք չէ՞ որ, սիրելի Նախարար, ստեղծեցիք, առաջինը, Ազգային Կրթութեան Նախարարը, որ երէկ դեռ Հասարակաց Դիտութեանց նախարարն էր, ցոյց տալով այսպէս թէ դաստիարակութիւնը ուրիշ բան չէր եթէ ոչ կերպարանք մը, երեւոյթ մը կրթութեան մեծ խնդրոյն։ Ծառը առանձին անտառ չի կազմեր։

Այսպէս դուք շարքէն դուրս նկատուելով, բնականօրէն չզթայեցիք, ձեր միտքի լայնածաւալ յակումով, անոնց շարքը, ինչպէս Վիկտոր Հիւկոյ, Լամարթին, Տիւրի, որոնք 1846–1870 բերին իրենց աջակցութիւնը, իրենց օժանդակութիւնը, իրենց յենարանը Հայ Վարժարանին։

Շարքէն դուրս դրեցիք. «Երջանիկ կամ ապերջանիկ, մարդ ծնած է կնոջմէ մը, եւ չի կրնար խուսափիլ մարդկութենէ դուրս»։

Այո՛, դուք շարքէն դուրս էք, անտարակոյս, վասընդի հասարակաց շարքը կայ։ Բայց դուք բարձրագոյն շարքէն էք որուն ինչ որ մարդկային է չի կրնար օտար ըլլալ. այս շարքին մէջ, լաւ միջավայրի մէջ, ձեր նուրբ իմացականութեամբ, ձեր ընդհանուր ծանօթութեամբ, որ առաջին քարը դետեղեց կոթողային համայնագիտակին, ձեր անձնական առաւելութիւնները, ձեր թափանցող միտքը, որոնք կարծէք վերապահած էք էակներու եւ առարկաներու համար, միտքի եւ սրտի համար համակրութեան այս մասնայատուկ ձեւը, որ պղատոնական դրութեամբ, էական է պայծառատեսութեան։

Կը հաւատամ ձեր անձնական համակրութեան որ ունիք ինծի հանդէպ, կը հաւատամ թէ այս համակրութիւնն էր որ ձեզ պարտադրեց նախագահելու այսօր այս հանդէսին, որ իր պարզութեան մէջն իսկ լի է մեծութեամբ։

Անձնապէս շատ յուզուած եմ. ձեր վճռականութիւնը, ձեր ներկայութիւնը այս վարժարանիս մէջ, որպէս Ազգային Կրթութեան Նախարար, զիս կ'ամրացնէ ու կը վստահացնէ. վասնզի իմ առաքելութիւնը կը կայանայ ձեր յարատեւ նեցուկին մէջ։

Հայ ժողովուրդը իր յատուկ ուժերով, իր յատուկ լումաններով կը կազմակերպէ հիմնարկութիւններ, կրթական վայրեր, որուն մէջ Ֆրանսերէնի ուսուցումը պարտաւորիչ մաս կը կազմէ հայերէնի ուսուցման։

Ձենք կրնար անտարբեր մնալ նման աշխատանքի դիմաց։

Սամուէլ Մուրատեան Վարժարանը ճակատագրաց կը հաստատէ որ ձեր ներկայութիւնը անոր կ'ընձեռէ Հայերուն հաւատարմութիւնը ֆրանսական մշակոյթին։

Իմ ձայնով ան ջերմօրէն շնորհակալ կ'ըլլայ ձեզի, ձեր հոգածութեան, որ վստահ եմ, միշտ ազդեցիկ պիտի ըլլայ Հայաստանի եւ Ֆրանսայի բարիքին համար։